

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 20 (2017)

Παπα-Θόδωρος Θεοδωρίδης και Μέλπω Μερλιέ.
Τεκμήρια τῆς ἱστορίας τοῦ Κέντρου
Μικρασιατικῶν Σπουδῶν

Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης

doi: [10.12681/deltiokms.26133](https://doi.org/10.12681/deltiokms.26133)

Copyright © 2021, Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κιτρομηλίδης Π. Μ. (2021). Παπα-Θόδωρος Θεοδωρίδης και Μέλπω Μερλιέ. Τεκμήρια τῆς ἱστορίας τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν*, 20, 247–254.
<https://doi.org/10.12681/deltiokms.26133>

ΑΠΟ ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ

Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης

ΠΑΠΑ-ΘΟΔΩΡΟΣ ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ ΚΑΙ ΜΕΛΠΩ ΜΕΡΛΙΕ.
ΤΕΚΜΗΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Ο πρωτοπρεσβύτερος Θεόδωρος Θεοδωρίδης (Φάρασα Καππαδοκίας, 1908 – Αθήνα, 2005) υπήρξε άφοσιωμένος φίλος του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, πληροφορητής του Αρχείου Προφορικής Παράδοσης, ανεξάντλητη πηγή προσωπικών βιωμάτων και αναμνήσεων για τη γενέτειρά του, τὰ Φάρασα τῆς Καππαδοκίας. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι τὸν παπα-Θόδωρο ὡς ἕναν ἀπὸ τοὺς τελευταίους αὐθεντικούς ὁμιλητὲς τῆς Φαρασιώτικης διαλέκτου ἠχογράφησε τὸ Μουσικὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο, συμβάλλοντας στὴ διάσωση καὶ τῆς αὐθεντικῆς προφορᾶς τῶν Φαρασιώτικων. Τὰ Φάρασα, οἰκισμὸς ἀπομονωμένος σὲ δυσπρόσιτο σημεῖο μέσα στὴν ὄροσειρὰ τοῦ Ἄντιταύρου ποῦ περιέκλειε τὴν Καππαδοκία ἀπὸ τὰ νοτιοανατολικά, ἀποτελοῦσαν τὴν ἀπωτάτη νοτιοανατολικὴ ἀπόληξη ὅπου ὁμιλεῖτο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα στὴ Μικρὰ Ἀσία. Ὁ οἰκισμὸς, τὸν ὁποῖο ὡς νησιδα ἑλληνοφωνίας εἶχε ἐπισημάνει στὸ μνημειῶδες ἔργο του ὁ Richard Dawkins ἤδη ἀπὸ τὸ 1916, ἐρευνήθηκε σὲ βάθος ἀπὸ τὸ Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν, καὶ οἱ Φαρασιῶτες, σὲ ἔνδειξη εὐγνωμοσύνης, συνέταξαν ψήφισμα στὴ Φαρασιώτικη διάλεκτο καὶ τὸ ἐπέδωσαν στὴν κυρία Μέλπω Μερλιέ στὶς 4 Ἀπριλίου 1954. Τὶς ὀφειλὲς αὐτὲς τοῦ χωριοῦ του ἀναγνωρίζει ὁ παπα-Θόδωρος μὲ τὴν ἀναφορὰ του στὸ ἔργο τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν γιὰ τὴ διάσωση τῆς ιστορικῆς καὶ πολιτιστικῆς μαρτυρίας τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ εἰδικότερα τῆς Καππαδοκίας. Ἡ ἀναφορὰ του στὸ ἔργο τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν ἀνακύπτει σχεδὸν συνειρμικὰ στὴ ρύμη μιᾶς σειρᾶς ἄρθρων στὴν ἐφημερίδα *Προσφυγικὸς Κόσμος*, στὰ ὁποῖα καταγράφει τὶς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψή του στὴν Καππαδοκία τὸ ἔτος 1959. Ἡ ὅλη ἀφήγηση εἶναι μιὰ μαρτυρία νόστου καὶ ἀνάκλησης τοῦ παρελθόντος ἐνὸς ὀλόκληρου πολιτισμοῦ ποῦ παρουσιάζει πολλαπλὸ ἐνδιαφέρον. Γιὰ τὸν παπα-Θόδωρο καὶ τὴ σχέση του μὲ τὸ Κέντρο γράφει ὁ Ἰορδάνης Παπαδόπουλος, ὁ ἕτερος αὐθεντικὸς φορέας τῆς Φαρασιώτικης παραδόσεως, σὲ νεκρολογία στὸ *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν* 15 (2008), σσ. 456-460.

Τὸ κείμενο γιὰ τὸ Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν δημοσιεύθηκε στὸ φύλλο 1950 τῆς 27ης Ἰουνίου 1968. Ὁ παπα-Θόδωρος ἔστειλε προφανῶς ἀντίγραφο τοῦ δημοσιεύματος ποὺ ἀφοροῦσε τὸ Κέντρο στὴν κυρία Μερλιέ στὸ Aix en Provence καὶ ἔλαβε σὲ ἀπάντηση ἐπιστολή, ἡμερομηνίας 21 Ἰουλίου 1968. Τὸ γράμμα αὐτὸ προσφέρθηκε στὸ Ἀρχεῖο Μερλιέ τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν ἀπὸ τὸν κύριο Τρύφωνα Τοπαλίδη καὶ προστέθηκε στὴν Ἀλληλογραφία τῶν ἰδρυτῶν ποὺ φυλάσσεται στὸ Ἀρχεῖο. Δημοσιεύεται ἐδῶ μαζί με τὸ κείμενο τοῦ παπα-Θόδωρου ὡς τεκμήρια τῆς ἱστορίας τοῦ Κέντρου καὶ τῆς ἐρευνητικῆς ἐποποιίας ποὺ ἀπέδωσε αὐτὸν τὸν σημαντικὸ φορέα ἱστορικῆς αὐτογνωσίας τοῦ ἑλληνισμοῦ.

* * *

Ὁ πληροφορητὴς καὶ συνεργάτης τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν, ἀπὸ τὰ Φάρασα τῆς Καππαδοκίας, παπα-Θόδωρος Θεοδορίδης, μετὰ τὴ μητέρα του Ἀναστασία, Δεκέμβριος 1953.

Ἡμερολόγιον τοῦ Θ. Θεοδωρίδου ἐκ Φαράσων¹

ΑΠΟ ΜΙΑΝ ΕΠΙΣΚΕΨΙΝ ΕΙΣ ΤΗΝ Μ[ΙΚΡΑΝ] ΑΣΙΑΝ
Καὶ ἰδιαίτερος εἰς Καππαδοκίαν τὸ 1959

ΙΘ΄

Εὐγνωμοσύνης στοχασμοὶ γιὰ τὸ Κέντρον Μικρασιατικῶν Σπουδῶν.

Ἔνα ἀκόμη ἱερὸ καθῆκον μὲ ἀνακαλεῖ στήν ἐπικύρωσί του τὴν στιγμή αὐτὴ ποὺ εἶμαι βυθισμένος στοὺς μυστικούς καὶ ἀπόκοσμοὺς αὐτοὺς στοχασμοὺς μου μέσα στὸν Ναὸ καὶ μυσταγωγημένος στὸ ἡμίφως τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ χώρου.

Αὐτὴ τὴ στιγμή, μπροστὰ στὸ Θεὸ καὶ τὴν ὑπερκόσμια σύναξη τῶν προγόνων μας, περνᾷ ἀπ' τὸ νοῦ μου τὸ Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν.

[Τὸ] ἐθνικώτατο αὐτὸ ἱστορικὸ καὶ πνευματικὸ Ἴδρυμα, ποὺ μέλη καὶ συνεργάτες του εἶναι ἐδῶ μέσα καὶ στέκονται καὶ αὐτοὶ ἱερόπρεπα καὶ ψελλίζουν μυστικά τοὺς στοχασμοὺς τοὺς μπροστὰ στὸ Θεό. Τοῦ ταιριάζει πανελλήνιος ἔπαινος καὶ ἀπὸ μᾶς τοὺς Μικρασιάτες καὶ ἀκόμη τοὺς Καππαδόκες εὐγνωμοσύνης φόρος.

Εἶναι ἐπιβεβλημένο νὰ θυμηθῶ καὶ σὰν ἱερεὺς νὰ εὐχηθῶ μέσ' ἀπ' τὰ μύχια τῆς ψυχῆς μου στὸ Θεὸ γιὰ τὴν ἰδρύτρια τοῦ Κέντρου, τὴν διευθύντρια, τὴν ἀκούραστη πρωτεργάτρια τοῦ ἔθνικου μας αὐτοῦ ἔργου, τὴν κ. Μέλπω Μερλιέ, μὲ τὸν γενικὸ ἐπόπτη καὶ βοηθὸ καὶ πρωτοσυμπαραστάτη του τὸν φιλόμουσο καὶ εἰλικρινῆ φιλέλληνα κ. Ὁκτάβιο Μερλιέ.

Παρακαλῶ γι' αὐτοὺς ποὺ τοὺς ταιριάζουν ἀτίμητα στεφάνια τιμῆς, στεφάνια φτιαγμένα ἀπ' ὅλα τὰ λουλούδια ποὺ φυτρώνουν ἐδῶ στὴ γῆ τῶν προγόνων κι ὡμορφαίνουν τὴν Καππαδοκία. Ζητῶ εὐχὲς καὶ εὐλογίες ἀπ' τὰ ἀμέτρητα πλήθη τῶν πνευμάτων τῶν προγόνων μας. Ζητῶ ὑγεία καὶ μακροζωία ἀπ' τὸν Ζωοδότη Θεὸ γι' αὐτοὺς χάρι, δύναμη. Ζητῶ ἀπ' τὸν Οὐρανόδρομο Ἀργαῖο μὰ ἀπ' τὶς αἰώνιες κορφές του νὰ μᾶς δώσῃ γιὰ νὰ στήσουμε ἐκεῖ γιγάντιες τίς φυσιογνωμίες αὐτῶν σὰν ἀντάξιο βραβεῖο στὸ ἀθάνατο κατόρθωμά τους, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπ' τὴν ἀναβίωση καὶ ἀποθανάτιση τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ στὴν ἱστορία καὶ τὸν πολιτισμὸ καὶ γιὰ μᾶς τοὺς Καππαδόκες ἢ Ἀδανασία τῆς γενέτειράς μας.

Ἐκεῖ ψηλὰ στὴν οὐράνια κορφὴ τοῦ Ἀργαίου, τοῦ πιὸ ψηλοῦ βουνοῦ τῆς Μικρασίας, τοὺς πρέπει θρόνος καὶ στὴ θωριά τους ἢ ἀπλόχωρη Καππαδοκία νὰ προσφέρῃ τὴν εὐγνωμοσύνη της γιὰ τὸ ἀθάνατο ἔργο τους.

Καὶ τὸ πνευματικὸ τοῦ Κέντρου συνεργεῖο, ἐργᾶται ἀκαταπόνητοι τοῦ πνευματικοῦ μόχθου, μελίσσια ἀκούραστα ποὺ συλλέγουν καὶ κουβαλοῦν τὸ μέλι [sic] στὴν πνευματικὴ κυψέλη τοῦ Κέντρου, τοὺς ταιριάζει ἡ Παγκαππαδοκικὴ εὐγνω-

1. Προσφυγικὸς Κόσμος, φ. 1950 (27 Ἰουνίου 1968), σ. 2.

μοσύνη και εύλογιες εκείνων πού ἀπαθανάτισαν. Χάρη και δύναμη ἀπ' τὸ Θεό.

Ἄν ἔμενα μόνος μου, αὐτὴ τὴν παραδείσια στιγμή, πόσα και πόσα πράγματα θὰ ἔλεγα. Θὰ ἔλεγα και θὰ παρακαλοῦσα τὸ Θεὸ ἀτέλειωτα.

* * *

Aix en Provence, 21 Ιουλίου '68

Αἰδεσιμώτατε και ἀγαπητὲ Φίλε,

Δὲν ξέρω μὲ τί λόγια νὰ σᾶς εὐχαριστήσω γιὰ τὴ συγκίνηση πού μᾶς προξενήσατε μὲ τὸ ἄρθρο σας, πού δημοσιεύσατε στὸν «Προσφυγικὸ Κόσμο» τῆς 27ης Ἰουνίου. Ὅπως ἔγραψα και στὸ Κέντρο μας ἢ «Μάνα τῶν Φαράσων» πολλὲς φορὲς δάκρυσε, κι ὁ Octave, πού διακαῶς δὲν τὸν ξεχάσατε, γιὰτὶ πολλὰ ἔχει προσφέρει στὴν ὅλη ἐργασία μας, πολὺ κι ἐκεῖνος συγκινήθηκε.

Οἱ σκέψεις κι ἐνθυμήσεις μου ἀνέτρεξαν στὰ πρῶτα ἐπικά και εὐτυχισμένα χρόνια των Μικρασιατικῶν μου ἐρευνῶν, μόνη τὰ τέσσερα πρῶτα χρόνια, ἔπειτα μὲ τὸν ἀείμνηστο Δημήτρη Λουκόπουλο. Ἄρχισα μὲ τὴν Καππαδοκία και, μέσα στὴν Καππαδοκία, μὲ τὰ Φάρασά μας, πού πλουσιοπάροχα μοῦ ἀνταπέδωσαν τὴν ἀπὸ πρὶν μελετημένη αὐτὴ προτίμησή μου.

Ξέρετε ὅτι τὰ Φάρασά μας ἔχουν 3.753 σελίδες ὑλικό, και οἱ Ἀποικίες τῆς 1.670 σελίδες. Νόμιζα τότε ὅτι εἶχα τὴν αἰωνιότητα μπροστά μου...

Τὸ γράμμα αὐτὸ και ἡ παραπάνω ἀριθμοὶ εἶναι μόνο γιὰ σᾶς, Αἰδεσιμώτατε, αὐστηρῶς προσωπικά. Προσπαθῶ νὰ γράψω μιὰ μελέτη γιὰ τὸ Κέντρο, και γιὰ τὴν ἀναβίωση τοῦ τελευταίου Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ – ἐκεῖ πρέπει νὰ πρωτογραφοῦν οἱ παραπάνω ἀριθμοὶ, ὅπως και ἡ ὅλη προσπάθεια. Παρακαλῶ τὸ Θεὸ νὰ μοῦ χαρίσει μερικὰ ἀκόμη χρόνια γιὰ νὰ φέρω σὲ πέρας τὴν ἐργασία αὐτὴ πού ἐκτείνεται σὲ τέσσερεις δεκαετηρίδες, ἀλλὰ πού εἶναι τόσο δύσκολη.

Ξαναδιαβάξω τὸ ἄρθρο σας. Πάλι συγκινοῦμαι. Ὁ Ἄργαῖος... πρὶν 30 χρόνια τὸν εἶχα περπατήσει μὲ τὰ βιβλία και τοὺς χάρτες... εἶπαμε: ἐπικά χρόνια.

Ὁ ἄντρας μου σᾶς εὐχαριστεῖ πολὺ πού τὸν θυμηθήκατε και σᾶς στέλνει τοὺς πιὸ θερμούς του χαιρετισμούς.

Τὸ Σεπτέμβριο θὰ εἶμαι στὴν Ἀθήνα και θὰ ἀρχίσει πάλι ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τὸν ἄντρα μου γιὰ μερικοὺς μῆνες. Αὐτὴ εἶναι ἡ μεγαλύτερη θυσία πού ἔχω κάνει και πού, ἑπτὰ χρόνια τώρα, μοῦ πέφτει τὸ ἴδιο βαρειά. Ἀλλὰ τί νὰ γίνε; μπορῶ νὰ ἐγκαταλείψω τὸ Κέντρο;

Ἐλπίζω ὅτι θὰ ἰδωθοῦμε φέτος και θὰ ποῦμε πολλὰ γιὰ τὴν Καππαδοκία μας. Σᾶς παρακαλῶ νὰ μεταδώσετε τοὺς πιὸ ἐγκάρδιους χαιρετισμούς μου στὴν οἰκογένειά σας.

*Μὲ πολλὴ φιλία και εὐγνώμονα αἰσθήματα,
Μέλπω Μερλιέ*

Ανα. εν. Florence, 21 Ιουλίου, 68

Αδελφομωλάλε ἡ ἀγαπητέ Πτε,

Δὲς ζέρω μὲ τὴ ζήμα
 να' εἰς ἀγαπητικὴν γράβη ἐν οὐρεῖ-
 μου σου μᾶς ἀποφενικὴ μὲ τὸ
 ἄρλο σας, σου ἀμωρετικὴ ὄλαρ
 Προσφυγιὸ "Κόμο" ἐν 27^{ης} Ιουλ.
 σου. Ὅπου ἔγραφα ἡ ὄλαρ Κόμο μας
 ἡ "Μάνα τῆ Παράου" ὁρρε γορὲ
 τᾶρρε, ἡ ὄλαρ Ὀτσε, σου τῶν σου
 ἐν ζεμάλε, γράβη σου ἔρε ἀπορὲ
 περ ὄλαρ ἔρε ὄρρε, μας, σου ὄλαρ
 σου ἀμωρετικὴ.

Οι οικίες οι ενοχλητικές, που ανήκε-
 ζαν στα σπίτια έδικα' οι εδαφικούς
 σπινά' οι Μπαρναλίου μου ερεσώ,
 μόνον τα' έκούρα σπίτια σπινά, έου,
 τα με' τα' ανήκουστο ερεσώτα λουσι-
 σοντο. "Αγρια με' οι Κασαβάνια
 νεα, με' οι Κασαβάνια, με' τα'
 Πάρατα μας, ού' ερεσώτα με'
 ανήκουστο τα' με' ερεσώτα ανήκουστο,
 ερεσώ μου. X

Έρεσώ οι τα' Πάρατα μας
 ερεσώ 3.753 ^{ερεσώ} ερεσώ, ε' οι ερεσώ
 ερεσώ 1670 ερεσώ; Κούφα ερεσώ ερεσώ
 οι ανήκουστο ερεσώ μου...

Οι ερεσώτα ερεσώ ε' οι ερεσώτα
 ερεσώτα ερεσώ ερεσώ ερεσώ.

2

αμώλατε, ἀνὸς λῆρῶν ἐρπονδία. Κρο-
 σαστῶ τὰ γράψω μὲν μεγάλῃ γὰρ τὸ
 κέρπο, καὶ γὰρ τὴν ἀναδύων τῶν
 ἑρπονδίων Μυραοκαλιμαῶν ἑρπονδίων
 - τῶν ἐρπονδίων τὰ ἐρπονδίων ἢ ἐρπον-
 δίων ἐρπονδίων, ἔστω δ' ἡ ἐρπονδία
 ἑρπονδίων. Παρακαλῶ τὸ θεὸν τὰ μὲν γὰρ
 πρὸς μερῶν ἀνίμων ἐρπονδίων γὰρ τὰ
 πρὸς τὸ ἐρπονδίων τὴν ἐρπονδία ἀντὶ τῶν
 ἐρπονδίων ἢ τῶν ἐρπονδίων ἐρπονδίων,
 ἀλλὰ τῶν ἐρπονδίων καὶ τῶν ἐρπονδίων.
 Ἐρπονδίων τὸ ἐρπονδίων τῶν ἐρπονδίων.
 Ἐρπονδίων τὸ ἐρπονδίων... ἐρπονδίων... ἐρπονδίων...
 τῶν ἐρπονδίων ἐρπονδίων μὲν τὰ ἐρπονδίων
 ἐρπονδίων δ' ἐρπονδίων γὰρ τῶν ἐρπονδίων... ἐρπονδίων... ἐρπονδίων

